

به نام خدا

مفهوم شناسی ایمان و ریا از دیدگاه تفاسیر قرآنی تسنیم و نمونه

مؤلف:

سید رضا بنی الحسینی

انتشارات ارسطو
(چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۰

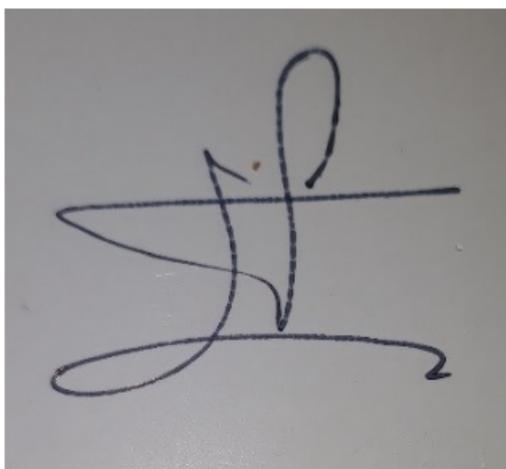
تقدیر و تشکر:

به مصداق "من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق" بسی شایسته است از استادان فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر امین ناجی ، جناب آقای دکتر دل افکار و سرکار خانم دکتر خیراللهی ، سرکار خانم دکتر شریفی که با کرامتی چون خورشید ، سرزمین دلم را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی های کار ساز و سازنده خود بارور ساختند ؛ تقدیر و تشکر نمایم چرا که بدون راهنمای های بی دریغ و خداپسندانه ایشان تأمین این کتاب بسیار مشکل مینمود. " وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ " اکنون با احترام فراوان برای این همه تلاش اساتید بزرگوار جهت موفقیت اینجانب وبا سپاس

از سه وجود مقدس ، آنان که ناتوان شدند تا ما به
توانایی برسیم ، مویشان سپید شد تا ما روسفید
شویم وعاشقانه سوختند تا گرمابخش ما و روشنگر
راهمان باشند، پدران، مادران واستادانمان را دعاگو
هستم.

باتقدیم احترام

سید رضا بنی الحسینی

تقدیم به:

عزیزانم و تمام عاشقان ورهپویان تحصیل علم
خداشناسی و انسانیت و الوهیت، خاصه
دانشمندان و بزرگانی که جان و مال خود را
در حفظ اعتلای فرهنگ دینی این مرز و بوم
و نگهداری ادبیات الهی و فرهنگ غنی ایرانی
اسلامی فدا نمودند.

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۹

فصل اول : مقدمه / ۱۳

ایمان در فرهنگ های لغات و کتب مذهبی..... ۳۹

معنی لغوی و اصطلاحی ریا در کتاب "چه بگوییم" ۴۵

معنی و مفاهیم واژه های هم نشین ایمان و ریا..... ۴۸

فصل دوم: ایمان از منظر قرآن در تفاسیر

نمونه و تسنیم / ۵۸

دیباچه..... ۵۸

مفاهیم ایمان از تفسیر نمونه..... ۶۴

مفهوم ایمان از تفسیر تسنیم..... ۱۸۰

مصادیق ایمان..... ۲۵۳

اختیار و ایمان ۲۶۱

روابط ایمان و عمل صالح ۲۹۹

رابطه علم و ایمان ۳۱۶

ارکان ایمان ۳۳۴

مراتب ایمان ۳۴۷

سلسله مراتب ایمان و صفات مومنان ۳۷۵

متعلق های ایمان ۳۹۶

ایمان به غیب ۴۰۵

آثار ایمان بر زندگی انسان ۴۵۴

بررسی راه های ارتقاء و افزایش ایمان ۴۸۹

فصل سوم: مفهوم شناسی ریا در تفاسیر نمونه

و تسنیم / ۵۶۱

پیشگفتار ۵۶۱

بخش اول: مفهوم ریا و معرفی ریاکار ۵۶۸

ارتباط معنایی ریا با شرک ۵۷۴

مفهوم ریا در ارتباط با نفاق ۵۸۶

مفهوم ریا و فخر و خیال زدگی ۵۹۷

بخش دوم: عوامل و ریشه های ریا از دیدگاه قرآن

در تفاسیر نمونه و تسنیم ۵۹۹

بخش سوم: پیامدهای شوم ریا ۶۰۱

بخش چهارم: چگونگی ریشه کن کردن پیامدهای

شوم ریا ۶۲۲

بخش پنجم: انواع و اقسام ریا ۶۲۹

فصل چهارم: رابطه ایمان و ریا در تفاسیر

نمونه و تسنیم / ۶۳۳

مقدمه ۶۳۳

تقابل ایمان و ریا ۶۳۹

اجتماع سببی بعضی مراتب ایمان با بعضی مراتب

شُرک ۶۴۲

عدم جمع ریا با ایمان ۶۴۵

آزمایش، هدف آفرینش و عمل صالح بدون ریا ۶۴۹

عدم ایمان به خدا سبب انفاق ریایی ۶۵۲

ارتباط مفهومی اخلاص و ریا ۶۵۴

ترسیم خطوط اصلی ایمان راستین از ایمان آلوده به

شُرک ۶۵۷

دین مخصوص خدا خالص از هر گونه شرک و ریا. ۶۵۹

عاقبت ریا و ایمان ناخالص ۶۶۲

رابطه مستقیم ایمان با حق و کفر با باطل ۶۶۴

بی عبادتی ریاکاران ۶۶۷

فصل پنجم : دست آوردها / ۶۶۹

فهرست منابع و مآخذ / ۶۷۵

پیشگفتار

موضوع مفهوم شناسی ایمان در تمامی آیات شریفه قرآن انعکاس دارد، ایمان مقوله ای بسیار مهم در رابطه با هدف خلقت، تقرب الهی، انجام واجبات و شکر گذاری به درگاه خداوند متعال است، و در مقابل آن بحث شرک، کفر، و بی ایمانی و لجاجت است که بدنبال آن صفات رذیله و مذموم ریا، خودخواهی، تکبر و نهایتاً به حوزه باطل مرتبط میشود، ایمان مهمترین و سرنوشت سازترین موضوع مرتبط با انسان است، ایمان که پایگاه آن قلب انسان است با موضوعات دیگری همچون اسلام، کفر، علم، عمل خالص، ریا، نفاق، عجب

و..درارتباط است . ریا یکی از عوامل تقلیل ایمان
واز آفات آن به شمار می رود. ریا انجام دادن
عبادت الهی به منظور کسب موقعیت و منزلت
دردل مردم است ، ریا اختصاص به عمل عبادتی
نداشته وعمومیت دارد، ریا نشان دادن و وانمود
کردن چیزی از اعمال حسنه یا خصالی پسندیده یا
عقاید حقه است به مردم جهت منزلت پیدا کردن
در قلوب آنها واشتهار بخوبی وصحت امانت ودیانت
جستن نزد مردم بدون صبغه صحیح الهی است.
درمسیر مطالعه دقیق دو منبع تفسیری نمونه و
تسنیم، شرح و بیان مفاهیم ایمان و واژگان
همنشین و در جهت ارائه نتایج خاص عنوان کار در
حد توان و برحسب لزوم به کتب لغوی، تاریخی،

تفسیری و شروح کتب روایی مراجعه شده است و آیاتی که در این نوشتار مرکز توجه نگارنده و منطبق با موضوع کار قرار گرفته اند به دو دسته آیات مربوط به ایمان و آیات مربوط به ریا می باشد. پایان نامه در پنج فصل تدوین شده است، کلیات که دربرگیرنده مقدمات ورود به بحث اصلی است، معرفی مفسران و تفسیرها در ابتدای فصول مربوط به استخراج مفاهیم ایمان از دو تفسیر به تفکیک نمونه و تسنیم آورده شده است. با مطالعه تفسیر تسنیم و دقت در آراء تفسیری آیت الله جوادی آملی، وجود نوعی اختلاف نظرهایی بین دیدگاه ایشان و علامه علامه طباطبایی مشهود است و با توجه به اینکه هر دو از مفسران توانمند، شهیر و صاحب

نظر معاصر هستند این نکته استنباط می شود که
المیزان مرحوم علامه با همه ارزش و اعتباری که
بر خوردار است در برخی موارد توسط شاگرد بزرگ
ایشان مورد نقد قرار گرفته است. روش مورد اشاره
در این نوشتار روش تحقیق و نگارش کتابخانه ای
است ، پژوهش توصیفی که مطالب با استفاده از
کتاب های مربوط به خداشناسی ، اعتقادی و
منطبق با آنچه در رابطه با موضوع مورد بحث می
باشد در دو تفسیر بیان شده است میباشد.

فصل اول:

مقدمه

این اثر با عنوان مفهوم شناسی ایمان و ریا از منظر قرآن و با استفاده از تفاسیر نمونه و تسنیم با هدف کلی تبیین مفاهیم ایمان و ریا تنظیم شده است و هدف ثانوی آن استخراج آراء ، و استنباط مفاهیم مزبور از دو تفسیر وزین آیه الله مکارم شیرازی و آیت الله جوادی آملی می باشد که دارای سطح بنیادی و با روش توصیفی-کتابخانه ای و برای

پاسخ به سوالات حوزه ایمان و ریا در متن اندیشه های آنان که از مجموعه های ذکر شده ، بیان شده ، می باشد و با استناد شمار زیادی از آیات و روایات مرتبط با شناخت ایمان خالص مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه پژوهش این تحقیق قرآن مجید، تفاسیر قرآن است و نمونه های آن تعداد زیادی از آیات شریفه کلام خداوند و منابع ذی ربط می باشد. به منظور بررسی ساختار معنای ایمان و ریا ، با استفاده از روش تحقیق وصفی و ویژگی هایی که در آیات شریفه قرآن با ایمان و ریا مرتبط دانسته شده ، جمع آوری گردیده است ، هدف به دست آوردن الگوی جامعی بوده که بر مجموعه ویژگی های استخراج شده از آیات قرآن

منطبق باشد. عناوینی که سبب سامان یافتن پنج فصل این پایان نامه شده اند، شامل کلیات و تعاریف که به مقدمات اختصاص یافته است و در فصل دوم و سوم به تبیین مفاهیم ایمان و ریا از دیدگاه و متون تفسیری مذکور بطور مبسوط و به عنوان دست آوردهای مهم پروژه با عناوینی نظیر؛ ایمان زائیده علم است، ایمان برّ، ایمان نور، ایمان دستگیره محکم، ایمان عهد و پیمان، ایمان نیکوکاری، سرچشمه عمل خالص، ایمان زندگی، ایمان به مفهوم قوت، هدف آفرینش، صبر و شکر، خط مستقیم، بزرگترین لطف الهی، نعمت سوال شدنی، ایمان یک اندیشه موثر، تجارتی پرسود، هدایت خدادادی، فعل اختیاری نفس، حسن فعلی

و فاعلی ، امری قلبی و به دست خدا، ایمان همان اسلام، شرط قبولی طاعات و ایمان مساوی علم به اضافه عقیده است، پرداخته و با توجه به معنای لغوی ایمان (تصدیق همراه با سکون و آرامش) الگوی جامعی که برویژگی های پیشین انطباق دارد، همان معنای لغوی ایمان است ، به عبارت دیگر ایمان تصدیقی است که بر اثر پذیرش و تسلیم به آن حالت سکون و آرامش برای فرد استنباط می شود، "الذین آمنوا و لم یلبسوا ایمانهم بظلم اولئک لهم الامن وهم مهتدون" (سوره مبارکه انعام آیه شریف ۸۲) کسانی که ایمان آوردند و ایمانشان را به ستمی چون شرک نیامیختند ایمنی از عذاب برای آنان است و آنان راه

یافته گانند. وهمچنین در فصل چهارم با مطالبی مرتبط از تفاسیر نمونه و تسنیم به منظور تبیین ارتباط ایمان و ریا مزین است و به بیان مفاهیم و انواع ریا و عوامل و ریشه های آن و پیامدهای شوم ریا و چگونگی ریشه کن نمودن آن پیامدها پرداخته شده است. ریا اراده کسب مقام و منزلت بوسیله عبادت و اطاعت صوری خداوند است، و در نهایت فصل پنجم شامل خلاصه مطالب فصول قبل، دستاوردها، برخی پیشنهادات، بازخوانی سوالات، فرضیه ها، نتیجه گیری، نقایص و تنگناها، فهرست منابع و مراجع، حسن ختام این کتاب است.

مسئله ای که ما در این اثر به آن پرداخته ایم ؛
پروژه مفهوم شناسی ایمان و ریا در تفاسیر قرآنی
نمونه و تسنیم می باشد ؛ ،ایمان، تمام شئون
فردی و اجتماعی انسان را تحت
تاثیر قرار میدهد، مهمترین اثر فردی ایمان در زندگی
این جهانی انسان، ایجاد آرامش روحی و روانی است
که خود تاثیر به سزایی در دیگر امور زندگی انسان
دارد و نیز از دیگر آثار فردی و این جهانی ایمان
میتوان ؛ جلوگیری از آفات و بلیات ، سلامت جسم
و جان نام برد، مقوله ایمان و هستی آن در بین ملل
و خلط آن با خرافات دست و پاگیر جامعه و عدم
نمود نقش ایمان در بهبود روابط اجتماعی ،
فرودهای طاقت فرسای سطح معیشتی اقتصادی

مردم، تبلیغات ضد دینی و پرداختن به امورات
تجملاتی و اسراف گرایی، دورشدن از دستورات
و عدم انجام واجبات خداوندی، مرا بر این داشت تا
موضوع ایمان و اعتقادات دینی اسلامی شیعی را
برای مطالعه، بررسی و تازه نمایی انتخاب کنم که
حافظ رحمت الله علیه فرموده است "چو ندیدند
حقیقت ره افسانه زدند". از آنجا که ارزش عمل به
خلوص آن است. اصول دین بایست از ریا کاری
بدور باشد که خداوند تبارک و تعالی در سوره
حشر آیه ۱۸ میفرماید " **إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا**
تَعْمَلُونَ" از کمیت وهم از کیفیت اعمال
شما باخبر است و از نیات و میزان خلوص
بندگان. کمرنگ شدن نموده‌های خداپرستی و تقوای

الهی باعث کاهش تحرک و امید اجتماعی اند که یکی از عوامل مهم در این زمینه ضعف در اعتقادات و دانش دینی است که می تواند به مثابه محرک های قوی و امیدبخش در جامعه موثر باشد و همچون چراغ راه راست و انجام اعمال صالح و تربیت افراد واجد خلق حسنه و پسندیده شود که تعالی و پیشرفت و توسعه جامعه اسلامی مرهون آن است و با نپرداختن به موضوع ، انسان نمی تواند به منبع لایزال الهی که پس از هدایت تکوینی است ، مشمول هدایت تشریحی و بهره مند از برکات آن باشد و مصداق آیه شریفه " فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا" ۱ و شکوفایی استعداد های فطری الهی انسانی که مشروط به برطرف کردن

موانع و قرار گرفتن در جهت اصلی کمال است ،
دور می ماند. انسان بایست در مسیر حرکت خود
غایت را در نظر بگیرد که همانا اوج لقاء الله است
و با عدم تمایل به ایمان به مرحله سقوط و نابودی
می رسد. " اَنَا هَدَيْتَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا
" ۲ ، بنا بر نص صریح قرآن کریم که می فرماید "
أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ" ۳ که بدون ذکر
خداوند آرامش روحی و تعادل روانی از جامعه
رخت برمی بندد ، امروزه با وجود پیشرفتهای علمی
چشمگیر که در زمینه های روانپزشکی و روان
درمانی بوجود آمده است، ملاحظه میشود بعضی
از صاحب نظران برجسته، بر نیاز، نقش، اهمیت
و ضرورت دین و اعتقادات قلبی بدون تظاهر و ریا

اذعان و تاکید فراوان دارند. هدفهای الهی و رضایتمندی حضرت حق تعالی علاوه بر عوامل موثر دیگر که در بهداشت روانی و روان درمانی تاثیر دارند، براین باورند که اعتقادات مذهبی و توکل برخداوند موجب تسکین و بهبود سریع تر آلام و مشکلات جسمی و روحی می شود. مسئله دیگر وجود تبلیغات سوء جهانی مادی گرایان و بیگانگان و بعضاً دشمنان جامعه اسلامی و دینی و دین گریزها در شرایط نامساعد اقتصادی - اجتماعی و گم بودن اثرات مثبت اعتقادات دینی و محو اثرات مفید ثابت شده ایمان مذهبی خالص در جامعه است که نیاز روز افزون به ادبیات دینی را بیشتر کرده و کم شدن نسبی شادی و سرور عمومی

در جامعه به دلیل کم رنگی اعتقادات دینی آنجایی که مربوط به عدم بکارگیری درست و کامل و صحیح شریعت و قوانین اسلامی است ، پرداختن به تولید متون فرهنگی - مذهبی خالی از لطف نیست. به نظر می رسد کشور اسلامی ما دچار چالش های فرهنگی اجتماعی زیادی است و در آینده ای نه چندان دور دچار بحران های شدید اجتماعی و فرهنگی خواهیم بود و هر چه به جلو برویم آسیب پذیری جامعه بیشتر می شود و این در حالی است که ما در کشوری با فرهنگ غنی اسلامی-ایرانی مخصوصاً بعد از انقلاب و دولت اسلامی به سر می بریم و با آنچه که بایست باشیم خیلی فاصله داریم و باید با اتخاذ راهکارها و تدابیر

جدی در حوزه مدیریت راهبردی فرهنگی و قابل اجرا به راه حل های خوبی برسیم تا جامعه اسلامی ایران تبدیل به چندگانگی فرهنگی که منجر به گسستن حلقه های اتحادی ملت ما بشود، دچار نشویم.

۱) سوره مبارکه الروم آیه شریفه ۳۰ (۲) آیه کریمه
۲ سوره مبارکه انسان (۳) رعد ۲۸

مفهوم شناسی واژگان ایمان و ریا و کلمات مرتبط با مطالعه و استفاده از تفاسیر تسنیم و نمونه و معرفی و انتشار آنها برای انجام وظیفه تبلیغی هر مومن و محقق دینی جهت راهنمایی و هدایت در راه مانده گان مسیر عبادات و انجام فرائض واجب، از اهمیت

خاصی برخوردار است، چراکه انسان نمی تواند بدون داشتن ایده و آرمان و ایمان زندگی سالمی داشته باشد و یا کاری مفید و ثمربخش برای بشریت و تمدن بشری انجام دهد، انسان فاقد هر گونه ایده و ایمان یا به صورت موجودی غرق در خودخواهی در می آید که هیچ وقت از لاک منافع مادی و فردی خارج نمی شود و یا به صورت موجودی مردد و سرگردان که تکلیف خویش را در زندگی و در مسائل اخلاقی و اجتماعی نمی داند، در می آید، آری در اصل و ضرورت پیوستن به یک مکتب و یک ایده تردیدی نیست چیزی که لازم و مورد توجه است ایمان مذهبی خالص، حقیقی و دور از ریا است که قادر است انسان را به صورت یک

مومن واقعی در آورد، هم خودخواهی و خودپرستی را تحت الشعاع ایمان و عقیده و مسلک قرار می دهد و هم نوعی تعبد و تسلیم در فرد ایجاد میکند به طوری که انسان در کوچکترین مسئله ای که مکتب عرضه می دارد به خود تردید راه نمیدهد و آن را بصورت یک شیئ عزیز، محبوب، مقدس و گرانبها می پذیرد ، به طوری که زندگی بدون آن برایش هیچ و پوچ و بی معنا می شود و با نوعی غیرت و تعصب از آن حمایت می کند، ایمان مذهبی خالص ، پیوندی است دوستانه میان انسان و جهان و به عبارت دیگر نوعی هماهنگی میان فرهنگ انسان و آرمان های کلی جهان است ،اما اوهام و آرمان های غیرمذهبی نوعی بریدگی از

جهان و ساختن جهان خیالی برای خود است که به هیچ وجه از جهان بیرون حمایت نمی شود ، ایمان دینی تنها یک سلسله تکالیف برای انسان علیرغم تمایل های طبیعی اش تعیین نمی کند بلکه قیافه جهان را در نظر انسان تغییر می دهد ، عناصری علاوه بر عناصر محسوس در ساختمان جهان ارائه می دهد و تلقی انسان را به جهان و خلقت دگرگون می کند.ایمان واقعی و خالص به خدا ، پیامبر ، کتب آسمانی ، غیب و روز قیامت یکی از مهمترین مقوله های دینی و اساس سعادت بشری به شمار می آید؛بی شک شناخت ماهیت آن به عنوان شناخت حق ، امری که از نظرگاه دینی تحقق آن یا لا اقل سعی در راه تحقق آن بطور

جدی مطلوب است، اهمیت و ضرورتی و افر دارد، امروز مبحث ایمان یکی از مهمترین مباحث فلسفه دین و الهیات محسوب میشود بدلیل ارتباط تنگاتنگ آن با فرهنگ اجتماعی که زیربنای توسعه در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی است، با توجه به وجود عوامل و آفات مخرب عدم ایمان واقعی و خالص از جمله ریاکاری و خودنمایی و توجه به منافع مادی و دنیایی و دور شدن از کسب و بکارگیری معارف و الای خدا پرستی و انجام صحیح وظایف دینی، تحقیق و مطالعه و تفحص و فراگیری علوم الهی، خاصه اعتقادات قلبی و خالص از اهمیت و ضرورت زیادی برخوردار است، نادیده گرفتن و بدنبال آن کمرنگ شدن براهین و ادله اثبات

آفرینش خدای یکتا و تاثیر هدایت تکوینی وحی خداوندی و ایمان پاک مذهبی و خالص و بدون تزویر و ریا در تلامذۀ ضدارزشهای عصر جدید تکنولوژی های مدرن ، خود دلیلی محکم برای پرداختن به این مقوله می باشد. اینکه آیا کسی که به زبان گفته ایمان دارد یا آثار سجده بر پیشانی داشته باشد مومن واقعی است یا آنهایی که معلم های ایمان و عامل به اعمال صالح بوده و هستند؟ می توان آگاهی و اطلاعات افرادی که حداقل در مقام عناد و لجاج با معارف دینی نیستند، را با تاکید بر تقویت حوضه عاطفی توصیف و توسعه داد به نحوی که این توصیف بیانگر تاثیر ارتقای ایمان از حد آگاهی به اعتقاد قلبی در رفتار ایشان نمود پیدا کند ،

ضرورت ایمان خالص و بدور از ریا برای نیل به
مقام مقربین راه رستگاری می باشد. ایمان در قرآن
جایگاه بلندی دارد و مومنان نزد خدا از منزلت
بالایی برخوردارند، منظور قرآن از نوع ایمان ،
ایمان به ذات اقدس ربوبی است که ایمان به
او ایمان به همه حقایق عالم است، بدون تردید یکی
از ارکان زندگی بشر این است که به چیزی ایمان
داشته باشند و به اصلی متکی باشد و چیزی را
حقیقت پندارد و در مقابل او تسلیم باشد، بدترین
حالت بشر این است که نتواند به چیزی ایمان
بیاورد و در مقابل حقیقتی تسلیم شود و امری که
مورد ایمان است بایست مقدس و عالی باشد که
آدمی را شایسته باشد که در مقابلش خضوع کند و

به خاطرش فداکاری و جانفشانی کند به عبارت دیگر خوب است که انسان در این دنیا عقیده و مسلکی داشته باشد همیشه از عقیده و مسلک پیروی کند و مذبذب نباشد، ولی هر عقیده و مسلکی مقدس نیست و شایستگی از خود گذشتگی ندارد ، بسیاری از عقاید و مسلکها از حدود منسب پرستی و خودخواهی تجاوز نمی کند و باید امری که مورد علاقه و عقیده و ایمان انسان قرار می گیرد مافوق همه مقدسات و همه امور عالی و شریف باشد به طوری که ایمان به او شامل ایمان به همه حقایق بوده باشد

هدف اساسی که در این کتاب به آن پرداخته می شود پی جویی فهم درست، صحیح و درک حقیقت

ایمان و مفسده ریا از منظر قرآن کریم
و تفاسیر قرآنی و منابع مربوط ، تا به این وسیله اولاً
یکی از ارکان مهم ادبی معارف اسلامی را به نحو
مبسوط تری بیاموزیم و ثانیاً بتوانیم با احاطه کامل
بر دیدگاه های مفسران مورد نظر درک درستی
از نظرات تفسیری آنها در این حوزه داشته باشیم و
در نتیجه با بررسی و مقایسه آراء آنها قدمی هر چند
اندک در راستای فهم آموزه های اصلی قرآن و
توحید ربوبی قدمی برداشته باشیم و نیز به یاری
کسانی بشتابیم که در مسیر جستجوی حقیقت
ایمان خالص به عنوان یکی از اصول اعتقادی دین
برای تبیین هر چه بهتر و بیشتر آن گام بر می
دارند.

در واقع هدف اصلی بررسی ، تحقیق ، مطالعه
و مفهوم شناسی بحث ایمان و ریا و واژگان
همنشین از منظر قرآن کریم در تفاسیر قرآنی نمونه
و تسنیم از حضرت آیت ا... ناصر مکارم شیرازی
و حضرت آیت ا... جوادی آملی می باشد و نیز کمک
به جامعه مخاطبان محقق و جویای راه صحیح
خداشناسی و انجام واجبات و پرستش واقعی خداوند
و معرفی آفات ایمان خالص و بیان چگونگی عدم
حضور شیطان قسم خورده در بهترین رکن دینی
از منظر قرآن در تفاسیر نمونه و تسنیم.

سایر اهداف :

شفاف سازی مفاهیم ایمان خالص مذهبی و تاثیر
رهنمودها و پایبندی هابه تقیدات دینی بین
مخاطبان خاص و عام.

تبیین ارتباطات مفهومی اخلاص و ریا
در تفاسیر تسنیم و نمونه

توصیف عوامل ، ریشه ها و پیامدهای شوم
ریا از دیدگاه قرآن در تفاسیر تسنیم و نمونه

تبیین راه های علمی و عملی درمان ریا و ایمان زبانی
و ظاهری

تعریف ، تبلیغ و تبیین حیات طیبه دینی -
اجتماعی - فرهنگی در پرتو ایمان قلبی بدون ریا
که بر پایه بینش و نگرش الهی ساماندهی شده
باشد .

از آیات مربوطه قرآن که در تفاسیر نمونه و تسنیم
مورد بحث قرار گرفته اند استنباط میشود که ایمان
قلبی خالص با اراده و خواست انسان هماهنگ است
هرچند از علم و معرفت متمایز است اما برای تحقق
آن بایست معرفت و آگاهی کسب کرد و علم شرط
لازم برای ایمان است و ایمان بدون معرفت متزلزل
و ناپایدار است . ریا از برنامه های منافقان است
و نفاق نوعی دوگانگی ظاهر و باطن است و ریاکاری
هم شکل دیگری از دوگانگی ظاهر و باطن است

چراکه ظاهر عمل الهی، و باطنش شیطانی و ریایی
و برای جلب توجه مردم است.

مؤمنان در پرتو ایمانشان تصمیم و اراده‌ای محکم و
خلل‌ناپذیر دارند راه را به روشنی دیده‌اند،
مقصدشان معلوم، و هدفشان مشخص است، به
همین دلیل با عزمی راسخ و بدون تردید و دودلی
با گام‌هایی استوار به پیش می‌روند، اما منافقان چون
هدفشان تاریک و نامشخص است گرفتار حیرت و
سرگردانی هستند و همیشه به دنبال بهانه‌ای برای
فرار از زیر بار مسئولیتها می‌گردند، این دو نشانه
مخصوص "مؤمنان" و "منافقان" صدر اسلام و
میدان جنگ "تبوک" نبود بلکه هم امروز نیز
مؤمنان راستین "را از" مدعیان دروغین "با این دو

صفت می‌توان شناخت، مؤمن، شجاع و مصمم است و منافق بزدل و ترسو و متحیر و عذرتراش! (تفسیر نمونه ج ۷ ص ۴۳۱ ی ۴۵ توبه). داشتن تربیت و ایمان مذهبی خالص و بدور از ریا و ظاهرسازی و اهداف مادی برای رسیدن روح به بلندترین مراتب جمال و کمال لازم و ضروری است. آثار و برکات ایمان خالص در زندگی فردی، اجتماعی و اخروی شامل زیرفصلهای؛ آثار مادی و اجتماعی، آثار معنوی و اجتماعی می‌باشد.

عوامل ریاکاری از دیدگاه قرآن عبارتند از؛ فقدان ایمان به خدا-فقدان ایمان به روز قیامت- فخر فروشی و غرور- پیروی از هوا و هوس-فقدان ذکر و یاد الهی . پیامدهای ریا عبارتند از؛ حبط

اعمال - محرومیت از محبت الهی - قرین بودن
دائمی باشیطان . راه های درمان ریا از طریق
شناخت آثار سوء و توجه به عواقب اخروی ریا کاری
(طرق علمی) و سعی در انجام عبادات مخلصانه
و پنهانی و استمداد از لطف و عنایات الهی (طریق
عملی) امکان پذیر است.

ایمان در فرهنگ های لغات و کتب

مذهبی

بین دانشمندان اختلاف زیاد در مورد معنای ایمان وجود ندارد همه معتقدند ایمان از ریشه آمن گرفته شده و تعابیر مختلفی چون طمانینه نفس، آرامش نفس، اطمینان و نداشتن بیم و هراس، امانت و تصدیق ترجمه شده است.

واژه ایمان در مفردات و نظر راغب اصفهانی

ذیل ماده امن، امانه، امان در اصل هر سه مصدرند، واژه ایمان گاهی اسم دین و شریعتی است که پیامبر ص آورده است و تمام کسانی که شریعت او را

می پذیرند و به الله و پیامبری او اقرار و اعتراف می کنند و گاه هم ایمان به روش مدح و ستایش به کار می رود که مراد پذیرفتن و گردن نهادن نفس به حق است با تصدیق به آن. (ص ۲۰۵ تا ۲۰۸)

ایمان از نظر صاحب لسان العرب

ایمان عبارت است از اظهار خضوع و قبول شریعت و آنچه نبی اکرم ص آورده است و آن اعتقاد و تصدیق قلبی است، پس کسی که بر این صفت باشد مومن و مسلمان است که شک و تردید در او راه ندارد، مومن کسی است که ادای واجبات را بر خود واجب می داند و در آن شک نمی کند و ایمان

تصدیق و تهذیب است.، (محمدابن مکرّم ابن منظور
جلد ۱ ص ۲۲۴)

ایمان از نظر صاحب تاج العروس

ایمان منحصرأً به اقرار زبان اطلاق می‌شود و گاهی
ایمان به معنی اظهارخضوع و نیز به معنی قبول
شریعت و آنچه که پیامبر اسلام ص آورده است و
اعتقاد قلبی به آن.

ایمان از نظر صاحب مقایسه القران

برای امن دو معنا به کار برده است؛ الف) آمانه که
ضد خیانت است و معنای آن سکون و آرامش قلب

است. ب) تصدیق و تصریح می کند که این دو معنا
به هم نزدیک است. (احمدابن فارس صفحه ۱۳۳ تا
۱۳۵)

ایمان از نظر محمد فواد عبدالباقی

ایمان گرایش قلبی و وابستگی فکری و اعتقادی و
روانی به یک عبود ، به یک قطب و مرکز است به
شکلی که انسان طبق آن عمل می کند و به لوازم
ایمان و تعهدات آن پایبند باشد بنابراین در این
مفهوم ، باوری نهفته یعنی قبول یک مطلب به
وضوح و روشنی به نحوی که دل را مسخر کرده و
روشن سازد و دل زنده به آن باور باشد، ایمان به

مفهوم اذعان و تصدیق است. (معجم الفاظ القرآن
صفحه ۱۵)

ایمان در لغتنامه مرحوم دهخدا

امن ؛ ایمن شدن ، بی هراس شدن ، اعتماد کردن
، امین پنداشتن ، آرامش قلب در مقابل خوف . (علی
اکبر دهخدا جلد ۶ صفحه ۲۰۹)

ایمان در فرهنگ فارسی معین : ایمان به
معنای گرویدن ، عقیده داشتن ، باور داشتن ایمن
کردن ، بی بیم داشتن . (محمدبن معین فرهنگ
فارسی معین جلد ۱ صفحه ۴۱)

مفهوم اصطلاحی ایمان و حیات طیبه از

التحقیق

ایمان از عوامل حیات طیبه است ، ایمان تصدیق قلبی است ، اصل اطمینان نفس و زوال خوف ، حاصل شدن سکون و اطمینان خاطر ، ایمان تصدیق و باور قلبی نسبت به عقاید حق و درست و تسلیم توأم با اطمینان خاطر نسبت به دستوره‌های ذات اقدس باری تعالی است ، ایمان به خداوند متعال اصل اساسی و زیربنای همه فضایل اخلاقی مثل تقوا و توکل به ذات اقدس ربوبی ، جهاد و مبارزه در راه خدا با مال و جان بوده باعث حیات طیبه توام با رضایت خاطر و سبب سلامتی جسم و جان و موجب سعادت آدمی در دنیا و

رستگاری وی در آخرت است . (حسن مصطفوی
"التحقیق فی کلمات القرآن وقاموس القرآن ص ۲۵
) .

معنی لغوی و اصطلاحی ریا در کتاب "چه بگوییم"

ریا از جهت لغوی از رویت مشتق شده است و به
معنی طلب منزلت و مقام در قلوب مردم به وسیله
ارائه اعمال نیک و سمعه از سماع گرفته شده و به
همان معنا که انسان بخواهد با ارائه و نشان دادن
کارهای نیک خود، مقام و منزلتی در دل مردم پیدا
کند که نوعی از ریا است و این مطلب گر چه
در همه کارهای خوب امکان دارد ولی نام "ریا" در

اصطلاح شرعی مخصوص است به این که آدمی در انجام عبادات چنین قصدی را داشته باشد. بنابر این تعریف ریا عبارت است از انجام دادن عبادت الهی به منظور کسب موقعیت و منزلت در دل مردم یا اراده مقام و منزلت به وسیله اطاعت خداوند متعال، بنابراین به چنین عابدی مرائی (ریاکار یا خودنما) و به مردمش "رائی" و به عملی که ریاکاراظهار می کند "مرائی به" (وسیله ریا) و به قصد این شخص ریا گویند. (رحمتی شهرضامحمد "چه بگوئیم" صفحه ۱۵۸ و ۱۵۹ جلد دوم)

ریا در کتاب روش خودشناسی

یعنی نشان دادن و وانمود کردن چیزی از اعمال
حسنة یا اخلاق پسندیده به مردم برای قدر
و منزلت یافتن بین مردم، اگر ریاکار عملی را که
معتقد به آن نیست بین مردم انجام دهد از جمله
منافقان است که در آتش ابدی خواهد بود و اگر
معتقد باشد ولی برای منزلت و موقعیت بین مردم
انجام دهد منافق نیست ولی این ریا باعث رخت بر
بستن نور ایمان از قلب او می شود. (مصطفوی
، فریده "روش خودسازی" ص ۲۱۰/۱۱).

واژه شناسی ایمان در قرآن

واژه ایمان و مشتقات آن ۸۱۲ بار در قرآن به کار رفته (ایزوتسو: مفهوم ایمان در کلام اسلامی ترجمه زهرا پورسینا صفحه ۱۰)

معنی و مفاهیم واژه های هم نشین ایمان و ریا

ایمان و عقیده

ایمان از ریشه امن و سراطلاق ایمان برعقیده آن است که مومن اعتقاد خود را از ریب ، اضطراب و شک که آفت اعتقاد است می رهند و آن را ایمن می کند ، از این رو رسوخ و استقرار عقیده در قلب

را ایمان می گویند و برای رسیدن به آن علم به تنهایی کافی نیست گاهی انسان به چیزی عالم است ولی به آن مومن نیست ، "و جحدوا بها واستیقنتها انفسهم" نمل ی ۱۴ ، اعتقاد علمی بایست با جان و قلب معتقد و عالم عجین شود و در اوصاف نفسانی و اعمال بدنی او جلوه کند اخلاقی درست باشد و براین اساس اطلاق مومن بر کسی که عقیده حق را تنها بر زبان می راند درست نیست. (صفحه ۱۵۶ و ۷ جلد دوم تسنیم تفسیر سوره مبارکه بقره آیه سوم)

مخلص

یوسف علیه السلام از بندگان مخلص (بر وزن مطلق) به صورت اسم مفعولی ذکر شده یعنی خالص شده، نه به صورت مخلص (بر وزن محسن) به صورت اسم فاعلی که به معنی خالص کننده است، دقت در آیات قرآن نشان می‌دهد که مخلص (به کسر لام) بیشتر در مواردی به کار رفته است که انسان در مراحل نخستین تکامل و در حال خود سازی بوده است، فاذا اركبوا في الفلكِ دَعَوْا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ: "هنگامی که بر کشتی سوار می‌شوند خدا را با اخلاص می‌خوانند" (عنکبوت - ۶۵) وَ مَا أَمْرُوآ إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ: "به آنها فرمان داده نشد مگر اینکه خدا

را با اخلاص پرستش کنند" (بینه - ۵) ولی مخلص
(بفتح لام) به مرحله عالی که پس از مدتی جهاد با
نفس، حاصل می‌شود گفته شده است، همان
مرحله‌ای که شیطان از نفوذ و سوسه‌اش در انسان
مایوس می‌شود، در حقیقت بیمه الهی می‌گردد،
قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ
الْمُخْلِصِينَ: "شیطان گفت به عزت سوگند که
همه آنها را گمراه می‌کنم مگر بندگان مخلصت را"
(ص - ۸۳) و یوسف به این مرحله رسیده بود که در
آن حالت بحرانی، همچون کوه استقامت کرد و باید
کوشید تا به این مرحله رسید. (تفسیر نمونه ج ۹ ص
۳۷۷ ی ۲۴ یوسف)

مخلصین

مخلصین جمع مخلص به فتح لام ، به مزحله عالی ایمان و عمل پس از تعلیم و تربیت و مجاهده با نفس رسیده باشد که در برابر وساوس شیطانی نفوذ ناپذیر شود. (تفسیر نمونه ج ۱۱ ص ۷۳ آیه ۴۰ حجر)

کفروا

کفروا: «کفر» در لغت به معنای پوشاندن است. به کسی که زره خود را با جامه بیپوشاند می گویند: «قد کفر درعة» وصف شب و کشاورز به «کافر» از آن روست که شب اشخاص را و کشاورز بذر را در دل خاک می پوشاند: (أعجب الکفار ثباته) و «کفاره» چیزی است که گناه را می پوشاند: (ذلک

فقره آیمیکم إذا خلفتم کفر نعمت و کفران آن، به
معنای پوشاندن نعمت و نگزاردن شکر آن است:
(فلا غرات یستعیی) زیرا کفران نعمت مقتضی و
زمینه ساز انکار آن است، کفر در جحود و انکار نیز
به کار می رود "ولاتکونوا أول کافر به چنان که گاه
از «تبری» به کفر تعبیر می شود: هر یوم القیمه
یک یعم ببعض) واژه «کافر» اگر به طور مطلق و
بدون ذکر متعلق به کار رود، مقصود از آن منکر
یگانگی خدای سبحان، نبوت یا شریعت، یا انکار هر
سه است، برخی اهل تحقیق گفته اند: «کفره در
اصل به معنای «رد و اعتنا نکردن» است و «تبری»
و «محو» و «تغطیه» از آثار معنای اصلی آن است،
و «رد دارای مراتب و درکات یا درجاتی است که

شدت و ضعف آن هم به لحاظ نفس رد و هم به جهت خصوصیات مردود و اختلاف مراتب آن است.
(ج ۸ تسنیم ص ۸۱ ی ۱۶۱ بقره)

کفر

قال علی بن ابراهیم : وقد دخلوا بالكفر قال : و خرجوا به من الإیمان . کفر همان خروج از ایمان است و خروج دو قسم است: یکی مسبوق به دخول است که از آن به ارتداد یاد می شود؛ یعنی وارد شدند و برگشتند و دیگری مسبوق به دخول نیست؛ یعنی از اول وارد نشدند و در خارج ماندند؛ همانند دو عنوان دفع و رفع که در بیان معنای اخراج مؤمن از ظلمت به نور ذیل جمله والله ولی

الذین ءامنوا یخرجهم من الظلم إلی الشوره اراءه
شد. چون کفر همان خروج از ایمان است، منافقی
که کافرانه داخل قلمرو اسلامی می شود در همان
حال به وسیله کفر خود از اسلام خارج شده است و
جمله "وهم قد خرجوا به" ناظر به داخل شدن در
حوزه جامعه اسلامی و قلمرو مسلمانان است؛ نه به
لحاظ اصل اسلام. (تسنیم سوره مایده ی ۶۱)

دین

دین مجموع اعتقاد صحیح و عمل صالح است و جز
این چون مقبول خدا نیست هرگز حَسَن نیست و
کمال حُسَن فقط از آن اسلام است و اتخاذ دینی

غیر از دین الهی اسلام مقبول پروردگار نخواهد بود. کلمه واحسنه در " و من أحسن دینا" نیز مفید تعیین است نه برای تفضیل . یهودیت، مسیحیت و صابئیت نیز هر یک در عصر خویش، یعنی قبل از نسخ، حجت بوده اند.(تفسیرتسنیم سوره مبارکه نساء ی ۱۲۵)

صبر

صبربه همان معنای معهود است یعنی تحمل چیزی که نفس انسان از آن کراهت دارد . این معنای جامع، همه موارد صبر اعم از صبر بر مصیبت و صبر در طاعت و صبر از معصیت را شامل خواهد شد وتفسیر صبر به روزه در بعضی از

روایات از قبیل تطبیق مفهوم جامع بر یکی از برجسته ترین مصادیق آن است ؛ روزه از مهمترین اسباب کسر شهوت است؛ چنان که پیامبر اکرم ص فرمود : «یا معشر الشباب من استطاع منکم الباه فلیتزوج فإنه أغض للبصر وأحصن للفرج ومن لم یستطع فلیصم فإن الصوم له وجاء» از این رو به ماه رمضان شهر الصبر» گفته می شود. وقتی سالک از توجه به اجوفین صبر کرد می تواند از ارادت قلبی مدد بگیرد. (ج ۴ تسنیم ص ۱۶۸ سوره بقره آیات

(۴۵ و ۴۶)

فصل دوم:

ایمان از منظر قرآن در تفاسیر

نمونه و تسنیم

دیباچه

ایمان از جمله مهمترین موضوعات قرآنی و روایی است که حجم بسیاری از آیات و روایات را به خود اختصاص داده است ، قرآن و روایات به ماهیت و ابعاد مختلف ایمان پرداخته اند و تصویری جامع از

آن ارائه داده اند. ایمان محوری ترین موضوع اسلام به شمار می رود و رستگاری و خسران در گرو آن معرفی شده است. چپستی ایمان و نسبت آن با عمل و معرفت از جمله مباحث مهم مطرح شده در باب ایمان در فرهنگ اسلامی است. سرنوشت ایمان در جهان اسلام را با صرف نظر از جایگاه با اهمیت آن در قرآن باید از خوارج سراغ گرفت، آنها با رویکردی سیاسی اجتماعی مسئله ایمان و کفر را به مباحث مهم جامعه اسلامی بدل کردند، پس از خوارج می توان از نظریه های مرجئه، اشاعره، معتزله و شیعه در این زمینه یاد کرد. ایمان از نظر غالب متفکران و اندیشمندان شیعه عبارت است از علم و معرفت به خدا و رسولش. شیخ مفید در آثار

مختلف خود ایمان را همان معرفت دانسته است
و در اوائل المقالات ص ۸۴ فقره ۶ مینویسد "مرتکب
کبیره اگر از اهل معرفت و اقرار باشد از آن جهت که
دارای معرفت است ، مومن و از آن جهت که
مرتکب گناه بزرگ شده است فاسق می
باشد". (ایمان و آزادی در قرآن . سید محمد علی داعی
نژاد ۱۳۸۶). در این مجال اندک بخشهای مهمی
از مباحث مفهوم شناسی ایمان و ریا از منظر قرآن
که از تفاسیر نمونه و تسنیم فیش برداری شدند و
بیشترین تقرب موضوعی دارند در این فصل گرد
آورده شده است. قبل از ورود به مطالب مربوط به
مفهوم شناسی ایمان از تفسیر نمونه لازم می دانم
مختصری از شناسنامه این تفسیر وزین در این

قسمت آورده شود؛ امروز یکی از رایج‌ترین و مقبول‌ترین تفاسیر شناخته شده در مجامع مذهبی و علمی می‌باشد که با ابتکار و اشراف استاد محقق و نامی حضرت آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی و با همیاری جمعی از فضلا و دانشمندان حوزه علمیه قم، به زبان فارسی تالیف و در ۲۷ جلد وزیری ارائه شده است. این تفسیر، تمامی آیات قرآن را در بر دارد که به شیوه ترتیبی از ابتدا تا به انتهای قرآن را، بررسی کرده است. در آغاز، پس از بیان نکات کلی در هر سوره، به فضای حاکم بر سوره، سبک و سیاق و موضوعات مهم مطرح شده اشاره می‌شود، سپس به مضمون آیه پرداخته و با آوردن متن عربی و ترجمه چند آیه و ارائه توضیحات

کلی، با روشی تحلیلی، مسائل زندگی و هدایت انسان با استفاده از آیات قرآن تشریح می‌شود و به زبان ساده، گویا و قابل استفاده برای عموم می‌باشد. مهم‌ترین ویژگی این تفسیر، عصری و اجتماعی بودن است. آیت‌ا... ناصر مکارم شیرازی، مرجع تقلید شیعه و مفسر قرآن کریم در سال ۱۳۰۵ در شیراز متولد شد. در حوزه علمیه قم به محفل درس خارج فقه آیت‌الله سید حسین طباطبایی بروجردی، زعیم حوزه علمیه قم راه یافت. سال ۱۳۲۹ در حوزه علمیه نجف مشغول به تحصیل شد و در مدت کوتاه اقامت خود از مجلس درس مراجع و فقیهانی از جمله سید محسن حکیم، سید ابوالقاسم خویی و سید عبدالهادی شیرازی

بهره برد و اجازه اجتهاد خود را در ۲۴ سالگی دریافت کرد. تفسیر نمونه علاوه بر آن که بارها تجدید چاپ و به زبان‌های انگلیسی، عربی، اردو و بوسنیایی ترجمه شده نقطه شروعی برای تألیف آثار دیگر با نظارت مفسر و همکاری شاگردان وی بوده است؛ سید یحیی یشربی، استاد فلسفه، ترجمه قرآنی آیت... مکارم شیرازی را برترین اثر حوزوی ترجمه قرآن کریم دانسته است. تفسیر نمونه با استفاده از تفاسیر معروف شیعه و اهل سنت به خصوص تفاسیر: مجمع البیان، التبیان، المیزان، الصافی، نور الثقلین، البرهان و روح الجنان و از تفاسیر عامه: روح المعانی، المنار - فی ظلال

القرآن، قرطبی، اسباب النزول واحدی، مراغی، در المنثور، بیضاوی، و مفاتیح الغیب فخر رازی، تنظیم و نگارش یافته و این بهره گیری در نوع خود کم سابقه بوده است، تفسیری است سلیس و روان و در عین حال پرمحتوا و ناظر به مسائل روز و نیازهای زمان، و شاید یکی از دلایل گسترش سریع آن همین اقبال عمومی مردم به قرآن مجید است.

مفاهیم ایمان از تفسیر نمونه

پس از مطالعه دقیق تفسیرنمونه واستخراج آیات مربوط، آنچه مطالب مفهوم شناسی ایمان بیان شده را بطورنقل مستقیم مطرح شده است:

ایمان زائیده علم

" وَ إِنِّ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ " اگر یکی از بت پرستان از تو در خواست پناهندگی کند به او پناه ده تا سخن خدا را بشنود " یعنی در نهایت آرامش با او رفتار کن، و مجال اندیشه و تفکر را به آنها بده تا آزادانه به بررسی محتوای دعوت تو بپردازند، و اگر نور هدایت بر دل آنها تابید آن را بپذیرند و سرانجام علت این دستور سازنده را چنین بیان می‌کند که این بخاطر آن است که آنها قومی بی اطلاع و ناآگاهند " ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ " بنا بر این اگر درهای کسب آگاهی به روی آنها باز گردد، این امید میرود که از بت پرستی که زائیده جهل و

نادانی است خارج شوند، و به راه توحید و خدا که مولود علم و دانش است گام بگذارند. مفسر پس از ترجمه و تفسیر آیات ۵ و ۶ سوره توبه نکاتی را مورد توجه قرار می دهد از جمله اینکه ایمان زاییده علم است و بیان میکند " از آیات فوق این نکته استفاده می شود که عامل مهم بی ایمانی جهل است و سرچشمه اصلی ایمان علم و آگاهی است، لذا برای ارشاد و هدایت مردم باید امکانات کافی برای مطالعه و اندیشه در اختیار آنها گذارد تا بتوانند راه حق را پیدا کنند نه اینکه کورکورانه و یا از روی تقلید اسلام را پذیرا شوند. " (مکارم شیرازی ج ۷ ص ۲۹۵ تفسیر نمونه ذیل آیات ۵ و ۶ توبه)

مفهوم ایمان و اثر آن بر قلب و بدن

"ایمان تنها یک اندیشه و اعتقاد در زوایای روح و فاقد هر گونه تاثیر نیست، ایمان تمام وجود انسان را به رنگ خود درمی آورد. ایمان همانند چراغ پر نوری است که درون اطاقی روشن شود نه تنها فضای اطاق را نورانی می کند، بلکه شعاع آن از تمام دریچه های اطاق به بیرون می افتد، و هر کس از خارج بگذرد به خوبی می فهمد آنجا چراغ پر نوری روشن است، همین گونه وقتی چراغ ایمان در سرای قلب انسان روشن شود نور آن از "زبان" و "چشم" و "گوش" و "دست و پای انسان" منعکس می شود، حرکات هر کدام از آنها نشان می دهد نوری در قلب است که اشعه اش بیرون تافته، به

همین دلیل در آیات قرآن غالباً عمل صالح همراه ایمان به عنوان لازم و ملزوم یکدیگر آمده است، در آیه ۹۷ سوره نحل می‌خوانیم: "مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً:" هر فردی از مرد یا زن عمل صالحی انجام دهد در حالی که ایمان دارد ما او را با حیات پاکیزه‌ای زنده می‌کنیم". (مکارم شیرازی ص ۰ ۳۰ تفسیر نمونه ج ۲۷ ی ۳ العصر)

ایمان سبب آرامش

" سکینه در اصل از ماده سکون به معنی یک نوع حالت آرامش و اطمینان است، که هر گونه شک و دودلی و ترس و وحشت را از انسان دور می‌سازد، و

او را در برابر حوادث سخت و پیچیده ثابت قدم می‌گرداند، "سکینه" با ایمان رابطه نزدیکی دارد، یعنی زائیده ایمان است، افراد با ایمان هنگامی که به یاد قدرت بی پایان خداوند می‌افتند و لطف و مرحمت او را در نظر می‌آورند، موجی از امید در دلشان پیدا می‌شود، و اینکه می‌بینیم در بعضی از روایات "سکینه" به ایمان تفسیر شده و در بعضی دیگر به یک "نسیم بهشتی" در شکل و صورت انسان همه بازگشت به همین معنی می‌کند. در قرآن مجید سوره فتح آیه ۴ می‌خوانیم: "هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ:" او کسی است که سکینه را در دل‌های مؤمنان فرو فرستاد، تا ایمانی بر ایمان آنها افزوده

شود. و در هر حال این حالت فوق العاده روانی، موهبتی است الهی و آسمانی که در پرتو آن، انسان مشکل‌ترین حوادث را در خود هضم می‌کند، و یک دنیا آرامش و ثبات قدم در درون خویش احساس می‌نماید. جالب توجه اینکه قرآن در آیات مورد بحث نمی‌گوید: " ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَيْكُمْ " با اینکه تمام جمله‌های پیش از آن به صورت خطاب و با ضمیر " کم " ذکر شده است، بلکه می‌گوید " عَلَى الْمُؤْمِنِينَ "، اشاره به اینکه منافقان و آنها که طالبان دنیا در میدان جهاد بودند سهمی از این " سکینه " و آرامش نداشتند، و تنها این موهبت نصیب افراد با ایمان می‌شود. و در روایات می‌خوانیم: این نسیم بهشتی با انبیاء و